

การเสริมสร้างผู้นำทางการศึกษาในการบูรณาการกระบวนการเรียนรู้ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

โกมล จันทร์ทอง

คุณูปการนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาการศึกษาและการพัฒนาสังคม

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

มิถุนายน 2553

คณะกรรมการควบคุมคุณิพนธ์และคณะกรรมการสอบคุณิพนธ์ ได้พิจารณา
คุณิพนธ์ของ โกมล จันทวงษ์ ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาและการพัฒนาสังคม ของมหาวิทยาลัยบูรพาได้

คณะกรรมการควบคุมคุณิพนธ์

..... อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก
(รองศาสตราจารย์ ดร.สมหมาย แจ่มกระจ่าง)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริบุญ จงวุฒิเวศย์)

คณะกรรมการสอบคุณิพนธ์

..... ประธาน
(รองศาสตราจารย์ ดร.วิรัตน์ ธรรมาภรณ์)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.สมหมาย แจ่มกระจ่าง)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริบุญ จงวุฒิเวศย์)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ศรีวรรณ มีคุณ)

คณะศึกษาศาสตร์ อนุมัติให้รับคุณิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาและการพัฒนาสังคม ของมหาวิทยาลัยบูรพา

..... คณบดีคณะศึกษาศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร.มนตรี เข้มกลีกร)

วันที่ 6 เดือน กรกฎาคม พ.ศ. 2553

การวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนวิทยานิพนธ์ ระดับบัณฑิตศึกษา

จากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา

ประจำปีการศึกษา 2552

ประกาศคุณูปการ

คุณุญนิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลงได้ด้วยความกรุณาจาก รองศาสตราจารย์ ดร.สมหมาย
แจ่มกระจ่าง อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริบุญ จงวุฒิเวศย์ อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
ที่กรุณาให้คำปรึกษาแนะนำแนวทางที่ถูกต้อง ตลอดจนแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ด้วยความละเอียด
ถี่ถ้วน และเอาใจใส่ด้วยดีเสมอมา ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งเป็นอย่างยิ่ง จึงขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง
ไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.วิรัตน์ ธรรมภรณ์ ประธานสอบคุณุญนิพนธ์
ที่กรุณาให้ความรู้ ให้คำปรึกษา ตรวจสอบแก้ไขและวิจารณ์ผลงาน ทำให้งานวิจัยมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น
นอกจากนี้ยังได้รับความอนุเคราะห์จากผู้นำทางการศึกษาและชาวบ้านชุมชนบ้านหนองผูกเต่าและ
ชุมชนบ้านกิโลสาม ผู้อำนวยการ คณะครู นักเรียนและคณะกรรมการสถานศึกษาโรงเรียนท่าเกษม
โรงเรียนบ้านแก่งสีเสียด และโรงเรียนบ้านท่าช้าง ตลอดจนชาวบ้าน ในชุมชนดังกล่าว ที่ให้
ความร่วมมือเป็นอย่างดีในกระบวนการเสริมสร้างผู้นำทางการศึกษา ทำให้คุณุญนิพนธ์ฉบับนี้
สำเร็จได้ด้วยดี

เนื่องจากงานวิจัยครั้งนี้ส่วนหนึ่งได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยของบัณฑิตวิทยาลัย
จึงขอขอบพระคุณ บัณฑิตวิทยาลัยมา ณ ที่นี้ด้วย

ขอกราบขอบพระคุณ คุณแม่ปิ่น จันทวงษ์ และขอขอบคุณ คุณช่อทิพย์ จันทวงษ์ และ
พี่ ๆ น้อง ๆ ทุกคนที่ให้อำลัใจ และสนับสนุนผู้วิจัยเสมอมา

คุณค่าและประโยชน์ของคุณุญนิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบเป็นกตัญญูกตเวทิตาแด่บุพการี
บูรพาจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่าน ทั้งในอดีตและปัจจุบัน ที่ทำให้ข้าพเจ้าเป็นผู้มีการศึกษา และ
ประสบความสำเร็จมาจนครบเท่าทุกวันนี้

โกมล จันทวงษ์

49820012: สาขาวิชา: การศึกษาและการพัฒนาสังคม ; ปร.ด (การศึกษาและการพัฒนาสังคม)

คำสำคัญ : การเสริมสร้างผู้นำทางการศึกษา/ กระบวนการเรียนรู้/ การเรียนรู้ร่วมกัน/ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้/

ชุมชนต้นแบบ/ ชุมชนที่ปฏิบัติการ

โคมล จันทวงษ์: การเสริมสร้างผู้นำทางการศึกษาในการบูรณาการกระบวนการเรียนรู้ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน (THE ENHANCEMENT OF EDUCATION LEADERS IN INTEGRATING THE LEARNING PROCESS BETWEEN SCHOOL AND COMMUNITY) คณะกรรมการควบคุมคุณภาพนิพนธ์: สมหมาย แจ่มกระจ่าง, Ph.D., คีรีขุน จงวุฒิเวศย์, Ph.D. 237 หน้า. ปี พ.ศ.2553.

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ 2) ศึกษาแนวทางการเสริมสร้างผู้นำทางการศึกษาในการบูรณาการกระบวนการเรียนรู้ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน พื้นที่ศึกษา ประกอบด้วยชุมชนต้นแบบ 2 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านหนองผูด้าและชุมชนบ้านกิโลสาม อำเภอมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว ซึ่งมีคุณสมบัติเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของกองทุนชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่มีผู้นำทางการศึกษาทำงานร่วมกับชุมชน และชุมชนที่ปฏิบัติการ 3 ชุมชน คือ ชุมชนบ้านหัวถุ้งแจ ชุมชนบ้านแก่งสี่เสียด และชุมชนบ้านท่าช้าง อำเภอมืองสระแก้ว จังหวัดสระแก้ว เป็นชุมชนที่ผู้นำทางการศึกษาอาศัยอยู่หรือปฏิบัติงานในสถานศึกษาซึ่งตั้งอยู่ในชุมชน มีความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน สนใจกิจกรรมของชุมชน และสมัครใจเข้าร่วมปฏิบัติการ จำนวน 7 คน กระบวนการวิจัยดำเนินการ ระหว่างเดือนมีนาคม พุทธศักราช 2551 ถึงเดือน กุมภาพันธ์ พุทธศักราช 2553 ผลการวิจัย พบว่า

1. กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ ได้แก่ การจัดการความรู้และภูมิปัญญาของชุมชน การเรียนรู้ร่วมกัน และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ตั้งแต่ระดับบุคคล ชุมชนและเครือข่าย โดยมีพื้นที่สาธารณะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน
2. แนวทางการเสริมสร้างผู้นำทางการศึกษาในการบูรณาการกระบวนการเรียนรู้ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน มีดังนี้

2.1 ค้นหาผู้นำทางการศึกษาที่อาศัยอยู่หรือปฏิบัติงานในสถานศึกษาซึ่งตั้งอยู่ในชุมชน มีความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน สนใจกิจกรรมของชุมชน และสมัครใจเข้าร่วมปฏิบัติการ

2.2 ผู้นำทางการศึกษาต้องเรียนรู้เกี่ยวกับชุมชน คือ ชุมชนที่มีกระบวนการเรียนรู้ที่ประสบความสำเร็จเป็นต้นแบบ ดูงานและเข้าร่วมกิจกรรมชุมชนที่สนใจ แนวคิดกระบวนการเรียนรู้ ทักษะกระบวนการเรียนรู้ ประเมินศักยภาพชุมชนและตนเอง แนวคิดและแนวปฏิบัติในกระบวนการเรียนรู้ และวางแผนการดำเนินกิจกรรมกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับผู้เกี่ยวข้อง

2.3 ผู้นำทางการศึกษาต้องปฏิบัติการในการบูรณาการกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชน คือ เตรียมชุมชน ศึกษาข้อมูลพื้นฐานชุมชน ย้อนกลับข้อมูลและค้นหาความต้องการ ดำเนินกิจกรรมแบบมีส่วนร่วม ประเมินกิจกรรมโดยสาธารณะแบบเสริมพลังและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ปรับปรุงและพัฒนากิจกรรมโดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับชุมชนต้นแบบและชุมชนที่ปฏิบัติการเป็นเครือข่ายเรียนรู้ร่วมกัน

3. ผลการเสริมสร้างผู้นำทางการศึกษาในการบูรณาการกระบวนการเรียนรู้ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน มีดังนี้

3.1 ผู้นำทางการศึกษามีความสามารถในการบูรณาการกระบวนการเรียนรู้ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน คือ มีความรู้เกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานชุมชน กระบวนการเรียนรู้ การจัดการความรู้และภูมิปัญญาของชุมชน มีทักษะกระบวนการเรียนรู้ ด้านการเรียนรู้ร่วมกัน และการสร้างพลังชุมชน และมีจิตสำนึกสาธารณะ ด้านจิตใจเชิงวิพากษ์ และจิตสำนึกส่วนรวม

3.2 ชุมชนที่ปฏิบัติการมีความสามารถในการจัดการความรู้และภูมิปัญญาของชุมชน การเรียนรู้ร่วมกัน และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ตั้งแต่ระดับบุคคล ชุมชนและเครือข่าย และกิจกรรมมีแนวโน้มดำเนินต่อไป

49820012 : MAJOR: EDUCATION AND SOCIAL DEVELOPMENT; Ph.D.

(DOCTOR OF PHILOSOPHY)

KEYWORDS : ENHANCEMENT OF EDUCATION LEADERS/ LEARNING PROCESS/
CO- LEARNING/ KNOWLEDGE EXCHANGE/ MODEL COMMUNITY/
COMMUNITY STUDIES

KOMOL CHANTAWONG: THE ENHANCEMENT OF EDUCATION LEADERS IN INTEGRATING
LEARNING PROCESS BETWEEN SCHOOL AND COMMUNITY. ADVISORY COMMITTEE: SOMMAI
JAMKRAJANG, Ph.D., KIRIBOON JONGWUTTIWES, Ph.D. 237 P. 2010.

This study was a development research that aimed to study: 1) the learning process of the model community, 2) the guidelines for enhancement the education leaders to integrate the learning process between schools and communities. The study area was located at 2 model communities, Bannongpooktaew and Bankilosam in Sa Kaeo district, Sa Kaeo province. The chosen communities have been qualified to be the learning centers for Social Investment Foundation (SIF) in the Eastern region. The research assigned 7 education leaders working with the people in 3 communities: Banhuakunjae, Bankangsisad and Banthachang in Sa Kaeo district. Moreover, the 7 education leaders had to work or to live in the communities. The education leaders had good relationship with the communities, having interests and willing to work for the study. The research was performed during March 2008 - February 2010

The results came out as follows:

1. The learning process of the model communities consisted of knowledge management, local wisdom, co-learning and knowledge exchange among 3 levels, personal, community and network. The public area was using as a core learning center to share and exchange knowledge.

2. The guidelines for enhancement education leaders to integrate the learning process between schools and communities dealt with the following steps:

- 2.1 Seek for the education leaders who work or live in the communities who had good relationship with the communities, having interests and willing to work with people in the communities.

- 2.2 Education leaders had to know about the success of the model communities, taking study tour to the interested community, learning about concept of the learning process, learning process skills, community and self assessments, working concept, learning process guidelines including activities planning with related persons.

- 2.3 Education leaders had to perform as a core learning activities between schools and communities. For example, community readiness, basic data, feedback data, needs identification, participation activities, activities assessment by using enhancement and learning exchange, improve and develop activities to exchange learning with model communities. The model communities and the study communities used a network working approach.

3. The results of the learning process enhancement found that:

- 3.1 Education leaders were capable to handle the learning process between schools and communities in various aspect such as having knowledge about communities: basic data, learning process, knowledge management, local wisdom, learning process skills, co-learning, community empowerment including public mind.

- 3.2 The study communities had gained knowledge management skills, community wisdom, c-learning and learning exchange at different levels such as personal, community and network. Moreover, the performed activities had a tendency to on.

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	จ
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญตาราง	ญ
สารบัญภาพ	ฎ
บทที่	
1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	5
คำถามเพื่อการวิจัย	5
กรอบแนวคิดในการวิจัย	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย	6
ขอบเขตของการวิจัย	6
นิยามศัพท์เฉพาะ	8
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	10
กระบวนการเรียนรู้	11
แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาและสังคม	23
แนวคิดและความหมายเกี่ยวกับการพัฒนา	31
แนวคิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน	41
การประเมินผล	47
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	52
3 วิธีดำเนินการวิจัย	58
พื้นที่ศึกษา	58
ผู้ให้ข้อมูลและแหล่งข้อมูล	59
วิธีการที่ศึกษาและการเก็บรวบรวมข้อมูล	59
เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล	63
เทคนิคการเก็บรวบรวมข้อมูล	63
การตรวจสอบข้อมูล	65
การวิเคราะห์ข้อมูล	65
สรุปขั้นตอนการวิจัย	67

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 การศึกษากระบวนการเรียนรู้ชุมชนต้นแบบ	69
การศึกษากระบวนการเรียนรู้ชุมชนต้นแบบ	69
ชุมชนบ้านหนองผูกเต่า	69
ชุมชนบ้านกิโดสาม	84
สรุปกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ	97
หลักการ แนวคิด และแนวทางการเสริมสร้างผู้นำทางการศึกษา	101
แนวทางการเสริมสร้างผู้นำทางการศึกษา	103
5 การปฏิบัติการและวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของผู้นำ ทางการศึกษา	106
การปฏิบัติการในการบูรณาการกระบวนการเรียนรู้ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ของผู้นำทางการศึกษา	106
ผู้นำทางการศึกษาปฏิบัติการกระบวนการเรียนรู้ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน	122
ชุมชนบ้านหัวกุ่มแจ	122
ชุมชนบ้านแก่งสี่เสียด	135
ชุมชนบ้านท่าช้าง	151
สรุปแนวทางการเสริมสร้างผู้นำทางการศึกษาในการบูรณาการกระบวนการ เรียนรู้ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน	176
6 สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ	179
สรุปผลการวิจัย	179
อภิปรายผล	183
ข้อเสนอแนะ	189
บรรณานุกรม	191
ภาคผนวก	202
ภาคผนวก ก	203
ภาคผนวก ข	212

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ภาคผนวก ค	220
ภาคผนวก ง	224
ประวัติย่อของผู้วิจัย	237

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1 การปฏิบัติงานในการบูรณาการกระบวนการเรียนรู้ระหว่าง โรงเรียนกับชุมชน ของผู้นำทางการศึกษา	62
2 ปฏิทินการปฏิบัติงานของผู้นำทางการศึกษาชุมชนที่ปฏิบัติการ.....	122
3 ช่วงอายุและจำนวนประชากรชุมชนบ้านหัวกุ่มแจ.....	125
4 ระดับการศึกษาและจำนวนผู้จบการศึกษาชุมชนบ้านหัวกุ่มแจ.....	126
5 อาชีพและจำนวนผู้ประกอบการอาชีพบ้านชุมชนหัวกุ่มแจ.....	127
6 สรุปการปฏิบัติการในการบูรณาการกระบวนการเรียนรู้ระหว่าง โรงเรียนกับชุมชนของ ผู้นำทางการศึกษาชุมชนบ้านหัวกุ่มแจ.....	134
7 ช่วงอายุและจำนวนประชากรชุมชนบ้านแก่งสี่เสียด.....	137
8 ระดับการศึกษาและจำนวนผู้จบการศึกษาชุมชนบ้านแก่งสี่เสียด.....	138
9 อาชีพและจำนวนผู้ประกอบการอาชีพชุมชนบ้านแก่งสี่เสียด.....	139
10 สรุปการปฏิบัติการในการบูรณาการกระบวนการเรียนรู้ระหว่าง โรงเรียนกับชุมชนของ ผู้นำทางการศึกษาชุมชนบ้านแก่งสี่เสียด.....	150
11 ช่วงอายุและจำนวนประชากรชุมชนบ้านท่าช้าง.....	153
12 ระดับการศึกษาและจำนวนผู้จบการศึกษาชุมชนบ้านท่าช้าง.....	154
13 อาชีพและจำนวนผู้ประกอบการอาชีพชุมชนบ้านท่าช้าง.....	155
14 สรุปการปฏิบัติการในการบูรณาการกระบวนการเรียนรู้ระหว่าง โรงเรียนกับชุมชน ของผู้นำทางการศึกษาชุมชนบ้านท่าช้าง	169
15 สรุปการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนต้นแบบและชุมชนที่ปฏิบัติการ	170

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1 กรอบแนวคิดในการวิจัย	6
2 แผนการศึกษาแห่งชาติ	29
3 กระบวนการพลังอำนาจของชุมชน	37
4 สรุปขั้นตอนการวิจัย	68
5 กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ	100
6 ผู้นำทางการศึกษาที่สนใจเข้าร่วมปฏิบัติการและพื้นที่ปฏิบัติการ.....	108
7 การประเมินศักยภาพชุมชนและตนเองตามการรับรู้ของผู้นำทางการศึกษา.....	119
8 แนวคิดและแนวปฏิบัติในการบูรณาการกระบวนการเรียนรู้ของผู้นำทางการศึกษา	120
9 กระบวนการเรียนรู้ของผู้นำทางการศึกษา	172
10 คุณลักษณะของผู้นำทางการศึกษาที่เข้าร่วมปฏิบัติการ	173
11 กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนที่ปฏิบัติการ	174
12 การเรียนรู้ของชุมชนที่เข้าร่วมปฏิบัติการ	175
13 ศูนย์เครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนต้นแบบและชุมชนที่ปฏิบัติการ	175
14 แนวทางการเสริมสร้างผู้นำทางการศึกษาในการบูรณาการกระบวนการเรียนรู้ระหว่าง โรงเรียนกับชุมชน	178